

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه حقوق برای بین الملل

Volume 2, Issue 1, 2024

Protection of Children from Victimization in Cyberspace from the Perspective of International Instruments

Morteza Sadeghi Dehsahraei *¹, Nastaran Moradi²

1. Assistant Professor, Department of Law, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.
(Corresponding Author)

2. M.A, Department of Law, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 59-77

Corresponding Author's Info

ORCID: 0009-0004-2530-6513

TELL: +989131848176

Email: morteza_sadeghi1@yahoo.com

Article history:

Received: 24 Jun 2023

Revised: 08 Sep 2023

Accepted: 17 Oct 2023

Published online: 20 Mar 2024

Keywords:

Protection, Victimization, Virtual Space, Children, International Instruments.

ABSTRACT

Children, as a vulnerable segment of society, have always been the most oppressed people and they are today's new victims and victims of the spread of new communication and information technologies. Crimes against children, especially in cyberspace, are considered one of the most harmful types of crimes. Violation of various aspects of privacy is considered as one of the broad scopes for harming this age group, which puts them at the threshold of danger and a potential platform for a wide range of damages and risks caused by victimization and delinquency is considered. The latest form of abuse of children in sexual criminal activities is the use of modern technology in the publication of obscene images of children, which referred to as pornography or pornography. For this reason, the attention of legal systems, both domestic and international, on the principle of the need for special protection of children is necessary and obvious. The development of the protection of the rights of children and adolescents at the international level goes back to the presentation of the first document on the protection of children in 1924 under the title of the Declaration of the Rights of the Child. But the most important document to which most of the countries of the world have joined is the 1989 Convention on the Rights of the Child. In this article, in a descriptive and analytical manner and with a library method, we are looking for criminal protections for this group and the legal gaps that exist in the field in international.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2024 The Authors.

How to Cite This Article: Sadeghi Dehsahraei, M & Moradi, N (2024). "Protection of Children from Victimization in Cyberspace from the Perspective of International Instruments". *Journal of International Criminal Law*, 2(1): 59-77.

انجمن علمی فقه‌های تطبیقی ایران

فصلنامه حقوق جزای بین الملل

www.iclj.ir

فصلنامه حقوق جزای بین الملل

دوره دوم، شماره اول، بهار ۱۴۰۳

حمایت از بزه‌دیدگی اطفال در فضای مجازی از منظر اسناد بین‌المللی

مرتضی صادقی دهصحرايي*^۱، نسترن مرادی قلعه^۲

۱. استادیار، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. کارشناس ارشد، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

چکیده

کودکان به‌عنوان قشر آسیب‌پذیر جامعه، همواره ستم‌دیده‌ترین افراد بوده‌اند و به‌عنوان بزه‌دیدگان جدید امروز و قربانیان رواج فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات می‌باشند. جرایم علیه کودکان خصوصاً در عرصه فضای مجازی از زیان‌بارترین انواع جرایم محسوب می‌شود. نقض جنبه‌های گوناگون حریم خصوصی به‌عنوان یکی از دامنه‌های گسترده برای ورود صدمه به این گروه سنی محسوب می‌شود که آنان را در آستانه خطر قرار می‌دهد و بستری بالقوه برای گستره وسیعی از آسیب‌ها و مخاطرات ناشی از بزه‌دیدگی و بزهکاری قلمداد می‌شود. جدیدترین شکل سوءاستفاده از اطفال در فعالیت‌های مجرمانه جنسی، به‌کارگیری تکنولوژی مدرن در انتشار صور قبیحه اطفال می‌باشد که از آن به‌عنوان هرزه‌نگاری یا پورنوگرافی یاد می‌شود. به‌همین جهت توجه نظام‌های حقوقی، اعم از داخلی و بین‌المللی بر اصل لزوم حمایت ویژه از اطفال امری ضروری و بدیهی می‌باشد. تحول حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان در سطح بین‌المللی، به ارائه اولین سند مورد حمایت از کودکان به سال ۱۹۲۴ تحت عنوان اعلامیه حقوق کودک برمی‌گردد، اما مهم‌ترین سندی که اکثر کشورهای جهان به آن ملحق شده‌اند، کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ می‌باشد. در این نوشتار به‌صورت توصیفی - تحلیلی و با روش کتابخانه‌ای به‌دنبال بررسی حمایت‌های کیفری از این قشر و خلأهای قانونی که در عرصه بین‌المللی وجود دارد، خواهیم پرداخت.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۷۷-۵۹

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۶۵۱۳-۶۵۳۰-۲۵۳۰-۰۰۴-۰۰۰۹

تلفن: +۹۸۹۱۳۱۸۴۸۱۷۶

ایمیل: morteza_sadeghi1@yahoo.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

حمایت، بزه‌دیدگی، فضای مجازی، اطفال، اسناد بین‌المللی.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

در حقوق کیفری کودکان و نوجوانان، طفل موجود انسانی است که از نظر ویژگی بدنی و روانی با بزرگسالان متفاوت است. این تفاوت او را بیش از بزرگسالان در برابر کژروی و بزهکاری آسیب‌پذیر می‌سازد. در این راستا باتوجه به رشد چشم‌گیر و وسیع فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در عصر حاضر و همچنین وضعیت خاص کودکان، خطر بزه‌دیدگی برای آن‌ها در فضای مجازی بسیار پررنگ‌تر از فضای حقیقی است. از این رو فناوری اطلاعات زمینه ارتکاب اعمال مجرمانه را خصوصاً علیه افراد دارای سنین پایین که پیش از این امکان‌پذیر نبوده، فراهم کرده است. طفل بزه‌دیده انسان ضعیفی است که صغر سن وی را به یک انسان آسیب‌پذیر و بالقوه مبدل ساخته است، در نتیجه فرآیند کیفری باید به‌گونه‌ای طراحی شود که موجب کاهش آلام و آسیب‌های ناشی از جرم بر کودک گردد. این امر نیازمند ایجاد یک سیاست افتراقی خاص برای کودکان بزه‌دیده است. بنابراین در اولویت قراردادن حقوق اولیه و طبیعی آن‌ها، یک حق و تکلیف به‌عهده اشخاص حقیقی و حقوقی می‌باشد. قانون‌گذاران برای جلوگیری از بزه‌دیدگی اطفال به‌مقرنمودن حمایت‌های کیفری افتراقی ویژه مبادرت ورزیده‌اند، علاوه بر این در اسناد بین‌المللی توجه جدی به مسائل و مشکلات کودکان شده است، به‌طوری‌که جامعه جهانی در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های مربوط به آن و سایر اسناد که بالغ بر هشت سند بین‌المللی می‌گردد، خواستار توجه دولت‌ها و مجامع بین‌المللی به مسائل مربوط به حقوق کودکان و رفاه آنان شده است. بنابراین در این نوشتار به‌دنبال بررسی حمایت‌های کیفری از اطفال بزه‌دیده در فضای مجازی مطابق اسناد بین‌المللی هستیم.

۱- کلیات، مبانی و مفاهیم

۱-۱- طفل

در مبحث بزه‌دیدگی اطفال شناخت مفاهیمی مانند تعریف کودک، بزه‌دیدگی اطفال، انواع بزه‌دیدگی آن‌ها و فضای مجازی امری ضروری می‌باشد که پرداختن به آن‌ها ما را در شناخت مباحث پیشگیری از بزه‌دیدگی و بزهکاری کودکان یاری خواهد کرد.

۱-۱-۱- مفهوم لغوی و اصطلاحی

کلمه طفل در زبان ادبیات فارسی به‌معنای بچه، کودک و نوزاد آمده است، بنابراین از نظر لغوی، طفل به‌معنای خرد و کوچک تعبیر شده است (معین، ۱۳۶۳: ۲۱۴۸). در اصطلاح، طفل به کسی اطلاق می‌شود که فاقد پختگی جسمی، ذهنی، عاطفی و روانی لازم برای پذیرش مسؤلیت اخلاقی و اجتماعی است (عبادی، ۱۳۷۵: ۵).

۱-۱-۲- طفل در حقوق بین‌الملل

در اسناد بین‌المللی توجه جدی به مسائل و مشکلات کودکان شده است، به‌طوری‌که جامعه جهانی در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های مربوط به آن و سایر اسناد که بالغ بر ۸ سند بین‌المللی می‌گردد، خواستار توجه دولت‌ها و مجامع بین‌المللی به مسائل مربوط به حقوق کودکان و رفاه آن‌ها شده‌اند.

حقوق بین‌الملل ضابطه نوعی و ملاک سن را برای کودکی برگزیده است، مطابق ماده یک کنوانسیون جهانی حقوق کودک ۱۹۸۹، منظور از کودک هر انسان دارای کمتر از ۱۸ سال سن است، مگر این‌که طبق قانون قابل اعمال در مورد کودک، سن قانونی کمتر از آن تعیین شده باشد. این کنوانسیون در نگاه اول، بین وضعیت کیفری و حقوقی کودکان تمایزی قائل نشده و تعریف «کودک» را به‌لحاظ سنی به قوانین داخلی هر کشور واگذار نموده است. تجزیه و تحلیل سایر موارد کنوانسیون نشان می‌دهد که در موارد مرتبط با حقوق کیفری اطفال، تدوین‌کنندگان کنوانسیون صرف نظر از قواعد و مقررات داخلی کشورها، سن ۱۸ سال را به‌عنوان معیار تشخیص کودکی از بزرگسالی مد نظر قرار داده‌اند و کشورهای عضو معاهده باید حداقل سنی را که پایین‌تر از آن نتوان کودکان را دارای قابلیت نقض قوانین کیفری محسوب کرد، در نظام حقوقی خود تعیین نمایند (محسنی، ۱۳۹۰: ۱۴۳).

برخلاف ارائه تعریف از کودک، شروع و آغاز دوران کودکی مکتوم مانده است و تعیین زمان شروع کودکی حائز اهمیت است. در بیانیه ۱۹۵۹-۱۹۲۴ حقوق کودک، نقطه آغازین دوران کودکی معین نشده است، اما در مقدمه کنوانسیون ۱۹۵۹ حقوق کودک، حوائج فکری و جسمانی فرد نابالغ و حمایت‌های قانونی

از سویی دیگر محیط سایبر، محیطی است حقیقی و واقعی و نه دروغین و مجازی، درواقع جهان سایبر، هرچند به شکل مادی و ملموس احساس‌شدنی نیست، اما همان‌گونه که به اطلاعات ناشی از امری نمی‌توان عنوان مجازی داد، به جهان سایبر نیز نمی‌توان مجاز و مجازی اطلاق کرد. باوجود این، چون در زبان فارسی واژه‌ای که مترادف با این عبارت باشد، یافت نشده است، استفاده از فضای مجازی و جرم‌های جهان مجازی رو به گسترش است که رفته‌رفته جانشین عبارتی چون جرم‌های رایانه‌ای و اینترنتی می‌شود. از محیط سایبر به محیط فناوری اطلاعات (IT) یا محیط اطلاعات و ارتباطات نیز یاد شده است. از این رو مشاهده می‌شود که برای نمونه به جرم‌های محیط سایبر، جرم‌های علیه فناوری اطلاعات نیز گفته می‌شود (قلی‌زاده نوری، ۱۳۸۱: ۳۹). مجموع این نکات ما را به این تعریف رهنمون می‌کند که: فضای سایبر تمامیت الکترونیکی پدیدآمده از طریق ارتباط جهانی مجموع وسایل ایجاد، ذخیره، پردازش و انتقال داده‌های الکترونیکی با ویژگی شبیه‌سازی و مجازی‌سازی است (قلی‌زاده نوری، ۱۳۸۱: ۴۲). فضای سایبر در معنا به مجموعه‌هایی از ارتباطات درونی انسان‌ها از طریق رایانه و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی گفته می‌شود.

۲- حوزه‌های بزه‌دیدگی اطفال در فضای مجازی

در این بخش حوزه بزه‌دیدگی اطفال را در فضای مجازی در ۴ قسمت مورد بررسی قرار می‌دهیم و در ابتدا به بررسی وضعیت حریم خصوصی اطفال می‌پردازیم. قسمتی دیگر را به بررسی بهره‌کشی جنسی به‌عنوان یکی از اشکال سوءاستفاده از اطفال در فعالیت‌های مجرمانه جنسی که رشد جهانی مضاعفی پیدا کرده است، اختصاص می‌دهیم، سپس نقش فضای سایبر در گرایش کودکان و نوجوانان به آن، صدمه و لطمه‌ای که به سلامت جسمی و روانی آن‌ها وارد می‌شود، بررسی می‌کنیم و درنهایت نقش اینترنت بر انزوای اجتماعی و فاصله‌گیری از زندگی متعارف در محیط واقعی را بر اطفال مورد بحث و گفتگو قرار می‌دهیم. حق بر حریم خصوصی که از آن به «حق خلوت» نیز تعبیر می‌شود، در حقوق داخلی کشورها و اسناد بین‌المللی

پیش از تولد اشاره شده است، لذا رویه یکسانی برای آغاز دوران کودکی توسط کشورها اتخاذ نشده است (نقدی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۸). فعالان حقوق جزا در قالب انجمن‌ها و تشکیلات منطقه‌ای و جهانی مانند انجمن بین‌المللی حقوق جزا از سال‌های گذشته تا کنون با امعان توجه به حساسیت سنی و روحی اطفال بسیاری از این واقعیت را مورد لحاظ قرار داده‌اند که جدیدترین آن‌ها نتایج هفدهمین کنگره بین‌المللی حقوق جزا در پکن (سپتامبر ۲۰۰۴) است که طی آن شرکت‌کنندگان مسؤولیت کیفری را ۱۸ سالگی تعیین کرده‌اند. درخصوص تعیین سن مسؤولیت کیفری قطع‌نامه نهایی انجمن بین‌المللی حقوق جزا چنین مقرر می‌دارد: «قانون‌گذار باید یک حداقل سنی را تعیین کند که قبل از آن مرحله امکان اعمال یک سیستم جزایی ویژه نسبت به اطفال وجود داشته باشد، این حداقل سنی نباید کمتر از ۱۴ سال در زمان ارتکاب جرم باشد.» در آخرین قطع‌نامه هفدهمین کنگره بین‌المللی حقوق جزا کیفر مرگ یکی از معضلات مهم حقوق بشر تلقی شده، همچنین رفتارهای غیرانسانی و شکنجه و سایر مجازات‌های بدنی نسبت به کودکان منع اعلام شده است.

۲-۱- فضای مجازی

سایبر در زبان انگلیسی پیشوند و در زبان فارسی پسوندی است که به کلمات جدید و امروزی متصل می‌شود تا به آن‌ها معنا و مفهوم دهد که مرتبط با فضای رایانه‌ای یا برخط^۱ باشد، در ترجمه فارسی این لغت معمولاً سه اصطلاح رایانه‌ای، سایبری و آنلین به کار برده می‌شود، مثل دنیای مجازی آنلین^۲، بزه‌های رایانه‌ای یا سایبری^۳. ترجمه‌های صورت‌گرفته از لفظ Cyber دقیق نیست و هرچند بعضاً لفظ مجازی به‌عنوان معادل آن گرفته می‌شود، اما چون سایبر بیانی از موضوعات واقعی و قابل مشاهده، ولیکن غیرقابل لمس است، نمی‌توان بر لفظ مجاز که به موضوعات ذهنی و تصویری اشاره دارد، حمل شود (قلی‌زاده نوری، ۱۳۸۱: ۱۹۵).

در فارسی واژه سایبر را به مجاز و مجازی ترجمه کرده‌اند که این ترجمه گویای دقیق این واژه نیست. مجاز در برابر حقیقت به کار می‌رود و در زبان انگلیسی معادل واژه «Virtual» است،

^۳- Cyber Crime

^۱- Online

^۲- Cyber Space

جهت تبیین حق کودک بر حریم خصوصی و تعیین ضابطه‌های نقض آن، ناقص است، لذا می‌بایست ابزارهای جدیدی در قالب حمایه‌های ویژه قانونی برای حمایت از حریم خصوصی ایجاد شود.

فضای سایبر را می‌توان یک ابرشاهراه اطلاعاتی نام برد که از ویژگی‌های عمده آن ارتباطات جهانی و انتقال داده‌ها است، از میان اقسام حریم خصوصی آنچه که مرتبط با فضای سایبر است، حریم خصوصی اطلاعاتی و حریم خصوصی ارتباطی است.

نقض جنبه‌های گوناگون حریم خصوصی یکی از دامنه‌های گسترده برای ورود صدمه به قشر آسیب‌پذیر جامعه، یعنی اطفال می‌باشد که آنان را در آستانه خطر قرار می‌دهد و بستری بالقوه برای گستره وسیعی از آسیب‌ها و مخاطرات ناشی از بزه‌دیدگی و بزهکاری قلمداد می‌شود. در این راستا باتوجه به پیشرفت فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش روی اطفال در این خصوص می‌توان به مخاطرات ناشی از حضور ناگزیر این گروه سنی در فضای سایبر اشاره کرد. فصل مشترک تمامی جرایم که در حوزه‌های مختلف علیه کودکان ارتکاب می‌یابند، نقض حریم خصوصی آنان است که در اکثر موارد، تعرض به جنبه‌های مختلف حریم خصوصی اطفال، زمینه‌ساز بزه‌دیدگی واقع‌شدن و انواع سوءاستفاده، آزار و بهره‌کشی از آنان می‌گردد. در همین راستا اهمیت صیانت از حریم شخصی اطفال به حدی است که کنوانسیون جهانی کودک ۱۹۸۹ قبل از پرداختن به موضوعاتی همچون حمایت از کودک در برابر انواع سوءاستفاده و استثمار، مواد مخدر، شکنجه و هرگونه سوءرفتار و کودک‌آزاری، ماده ۱۶ را به حفظ حریم خصوصی کودک اختصاص داده است (محسنی، ۱۳۹۰: ۱۴۱).

۲-۲- بهره‌کشی جنسی

یکی از اشکال سوءاستفاده از اطفال در فعالیت‌های مجرمانه جنسی انتشار صور قبیحه و زشت اطفال می‌باشد. این سوءاستفاده رشد جهانی مضاعفی پیدا کرده است. در سال‌های اخیر حجم قابل توجهی از پورنوگرافی به پورنوگرافی کودک اختصاص یافته است و محققان در تحقیقات خود و قوانین

مطرح شده است و کودک نیز مشمول حمایت‌های قانونی در حفظ حقوق و از جمله حق بر خلوت است.

۱-۲- تعرض به حریم خصوصی

یکی از ارزشمندترین مفاهیم نظام حقوقی توسعه‌یافته حریم خصوصی است و در زمره مهم‌ترین حقوقی است که ارتباط تنگاتنگی با کرامت انسانی دارد. حریم خصوصی بخشی از امنیت و آزادی افراد است که در ماده ۱۲ و ۱۳ اعلامیه جهانی بشر (۱۹۴۸) بر آن تصریح شده است. همچنین میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز در ماده ۱۷ به منع مداخله در زندگی خصوصی، خانواده، مکاتبات و اقامتگاه افراد تصریح نموده و لزوم حمایت از افراد در مقابل چنین مداخله و تعرض‌هایی را مورد توجه قرار داده است. در این راستا کمیته حقوق بشر که برای نظارت بر هماهنگی عملکرد کشورهای عضو میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تشکیل شده است، در تفسیر ماده ۱۷ میثاق اعلام کرده که «هیچ‌گونه مداخله در حریم خصوصی دیگران مجاز نیست، مگر در موارد پیش‌بینی شده در قانون». علاوه بر این حق حریم خصوصی در ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر که با حق «زندگی خانوادگی» بسیار مرتبط است، انعکاس یافته است.

«صرف نظر از اسناد بین‌المللی که به حقوق بشر به صورت عام پرداخته است، کنوانسیون حقوق کودک به طور خاص به حریم خصوصی کودک اشاره نموده و ماده ۱۶ آن چنین مقرر داشته است: «۱- در امور خصوصی، خانوادگی یا مکاتبات هیچ کودکی نمی‌تواند خودسرانه یا غیرقانونی دخالت کرده و یا هتک حرمت نمود؛ ۲- کودک در برابر این گونه دخالت‌ها یا هتک حرمت‌ها مورد حمایت قانون قرار دارد.» همچنین ماده ۱۳ کنوانسیون با پذیرش حق کودک بر آزادی ابراز عقیده، این حق را شامل آزادی در جستجو، دریافت و رساندن اطلاعات و عقاید از هر نوع می‌داند و ماده ۱۴ نیز به حق آزادی فکر، عقیده و مذهب کودک اشاره دارد. با این وضع باید گفت حریم خصوصی کودک در قلمرو اطلاعات و عقیده به طور خاص در کنوانسیون حقوق کودک مورد حمایت قرار گرفته است» (قلی‌زاده نوری، ۱۳۸۱: ۴). کنوانسیون حقوق کودک با لحاظ کردن امکان دخالت براساس قانون، لزوم حمایت از منافع عالی‌ه کودک و احترام به حریم خصوصی او را مورد توجه قرار داده است، اما قوانین ایران از

بهره‌گیری از وسایل مدرن ارتباطی به‌ویژه اینترنت، شرایط کاملاً مطلوبی در جهت رشد صنعت پورنوگرافی و عرضه تصاویر برهنه اطفال به‌منظور جذب منحرفین جنسی و فروش کودک به مشتریان ایجاد گردیده است. همچنین امکان تبادل اطلاعات و حتی معاوضه کودکان میان سوءاستفاده‌کنندگان نیز حاصل آمده است. مجموع تحولات یادشده، ایجاد و رشد قارچ‌گونه باندهای تبهکاری ملی و بین‌المللی فساد و فحشا در سطح اغلب کشورهای جهان را به‌دنبال داشته است. ابعاد حیرت‌انگیز این فاجعه انسانی به اندازه‌ای است که تجارت جنسی را به صدر فعالیت‌های پرسود مالی ارتقا داده است و حتی برخی از جوامع صنعتی که از بالاترین استانداردهای امنیتی و حمایتی در قبال اطفال برخوردار هستند نیز به محلی برای سوءاستفاده جنسی از اطفال در ابعاد بسیار وسیعی مبدول نموده است. در واقع در پرتو رشد بازار پرسود تجارت خردسالان سازمان یافته‌ترین باندهای فحشا و فساد در سطح بین‌المللی ایجاد گردیده‌اند (ایروانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۵). تخمین ارزش جهانی تجارت پورنوگرافی کودکان به‌دلیل دشواری نظارت و ارزیابی آن مشکل است، چون می‌توان تصاویر دیجیتالی را با ادوات ارزان و بدون نیاز به ویرایش تولید کرد و آن تولیدات را بدون کاهش کیفیت در هر تعدادی تکثیر کرد، توانایی تولید پورنوگرافی کودکان به‌شدت بالا رفته است. تصاویر سوءاستفاده از کودکان همچنین ممکن است به‌صورت هم‌زمان و از طریق استفاده از وب‌کم‌ها یا سامانه‌های پیام فوری و بعضی وقت‌ها در ازای پرداخت پول انجام شود. امکان تولید پورنوگرافی مجازی کودکان هم وجود دارد که در آن فقط از فناوری‌های مجازی استفاده می‌شود و هیچ بچه واقعی در آن مشارکت ندارد (شاه‌قاسمی، ۱۳۹۱: ۴).

پیش‌نویس پروتکل اختیاری منضم به کنوانسیون حقوق کودکان در مورد خرید و فروش، فحشا و پورنوگرافی کودکان از مهم‌ترین اسنادی است که در زمینه مقابله با استثمار جنسی تدوین شده است. طبق تعریفی که در این زمینه شده، پورنوگرافی کودک به هرگونه نمایش، به هر طریق و وسیله از یک کودک تحریک و تشویق شده در فعالیت‌های جنسی صریح واقعی یا شبیه‌سازی شده یا هرگونه نمایش قسمت‌های جنسی یک کودک برای اهداف عمدتاً جنسی. مرتکبان هرزه‌نگاری

کشورها نیز بیشترین توجه خود را به پورنوگرافی کودکان اختصاص داده‌اند، زیرا کودکان در میان دیگر بزه‌دیدگان موقعیت ویژه‌ای دارند و درصد بزه‌دیدشدن آن‌ها بسیار زیاد و صدمات جسمانی و روانی وارد بر کودکان بیشتر از بزرگسالان است. در مورد شروع پورنوگرافی کودکان با توجه به مختصات فضای سایبر، دهه نود، شروع این پدیده مجرمانه است، اما سال دقیقی نمی‌توان برای آن تعیین کرد، ولی اواخر دهه نود زمان توجه به پورنوگرافی کودک است (بای و پورقه‌رمانی، ۱۳۸۸: ۳۵۹). به‌رحال آنچه در مورد پورنوگرافی غیرمجاز رایانه‌ای اعم از پورنوگرافی بزرگسالان و پورنوگرافی کودکان مورد بحث قرار می‌گیرد، عبارتست از تولید، فروش و پخش ابزار سمعی و بصری و وسایل حاوی تصاویر و عکس‌های هرزه و به معرض نمایش گذاشتن ابزار و وسایل مذکور و یا تشویق و اغوای کودکان و نوجوانان به شرکت در این نمایش (بای و پورقه‌رمانی، ۱۳۸۸: ۳۶۴). هزینه‌نگاری کودکان شامل عکس، فیلم و ... مستهجن بوده که در منحرف‌نمودن آن‌ها به‌دلیل مستعد و آسیب‌پذیر بودن نقش به‌سزایی دارند و راه را برای روابط جنسی نامشروع باز می‌کند. همان‌طور که ملاحظه شد، تمامی تعریف‌های ارائه‌شده بر ماهیت جنسی نمایش تأکید دارد، به عبارتی، تصاویر بصری از کودکان واقعی تشویق‌شده با اعمال جنسی یا نمایش و نمودار ساختن ارگان‌های جنسی آن‌ها برای هدف‌های بدواً جنسی است، لذا مفهوم و مصادیق پورنوگرافی با توجه به سنت‌ها، عرف‌ها و فرهنگ‌ها ممکن است متفاوت باشد، برخی ممکن است موردی را پورنوگرافی تلقی کنند که در سایر فرهنگ‌ها موردی کاملاً طبیعی است (بای و پورقه‌رمانی، ۱۳۸۸: ۳۶۳).

هرزه‌نگاری در فضای سایبر از سه جنبه تهدید جدی محسوب می‌شود: اولین تهدید آن است که امکان دستیابی کودکان به هرزه‌نگاری وقیحانه در اینترنت وجود دارد؛ دومین تهدید آن است که هرزه‌نگارها از هرزه‌نگاری کودکان برای فروش و تبلیغات محصولات خود سود و بهره می‌برند؛ سومین و بزرگ‌ترین تهدید برای کودکان آن است که افراد خطرناک در کمین کودکان هستند و از طریق اینترنت قربانیان خود را جذب کرده و با تشویق و وادار کردن کودکان برای درگیری هرگونه فعالیت جنسی آن‌ها را در دنیای واقعی به دام می‌اندازند. با

از جمله آثار مخرب فضای سایبر، به‌وجود آمدن انحرافات جنسی و اختلالات جنسی است. اینترنت به دلیل رویکرد آزاداندیشی در روابط جنسی از سوی گردانندگان اصلی آن و نگرش تجاری نسبت به مسائل جنسی، موجب پدید آمدن پدیده شومی به نام هرزه‌نگاری و هنر پلید شهوانی گردیده و این پدیده مرزهای اخلاقی را در هم می‌شکند. نکته دیگر این‌که، رجوع به اینترنت برای دسترسی به مطالب مستهجن، صرفاً به افراد ناهنجار خلاصه نمی‌شود و حجم قابل توجهی از مراجعان را افراد طبیعی تشکیل می‌دهند. در این عرصه بیشترین خطر متوجه کودکان و نوجوانان است. کودکان به‌واسطه دیدن مطالب و تصویرهای مستهجن، رفتارهای جنسی از خود بروز می‌دهند و به مرور زمان دچار ناهنجاری‌های جنسی می‌شوند، این امر از نظر روان‌شناسی سبب ایجاد اختلال‌هایی در اخلاق و شخصیت هویتی کودک می‌شود و هنجارها و الگوهایی را که زمانی می‌توانست با آن‌ها ارتباط برقرار کند، بی‌ارزش و کم‌اهمیت می‌شود و در مقابل عناصر و ارزش‌هایی را جایگزین آن می‌سازد که در بطن فضای مجازی قابل تعریف است. نتیجه این امر، دوگانگی در هویت و شخصیت فرد می‌شود که سلامت روانی طفل را به مخاطره می‌اندازد. این دسته از کودکان به فردی کم‌اراده با قابلیت تحمل ضعیف تبدیل شده و توانایی روابط اجتماعی خود را با افراد جامعه از دست می‌دهند و در مدت زمان مستمر گوشه‌گیر و منزوی می‌شود که از نظر روحی و جسمی لطمه جدی به آن‌ها وارد می‌شود، زیرا ارتباط‌های اجتماعی از طریق اینترنت، ضعیف‌تر از ارتباط‌های واقعی است و در درازمدت به انزوای اجتماعی فرد می‌انجامد. آثار درازمدت و ویرانگر بزه‌دیدگی کودکان، از جمله میزان توانایی آنان برای برقراری روابط سالم با دیگران به زندگی بزرگسالی‌شان منتقل می‌شود. مخاطرات این عرصه برای کودکان اعم از بزه‌کار و بزه‌دیده بر حسب زمان و مکان، معلول عوامل و معضلاتی پیچیده و گاه ترکیبی از آن‌هاست که هر یک روش‌های خاص خود را برای پیشگیری و یا مواجهه و پاسخ اجتماعی اقتضا می‌کند. از مهم‌ترین و شایع‌ترین آن‌ها می‌توان مشکلات خانوادگی فشارهای روحی و روانی، انحرافات اخلاقی و بیماری‌های روانی اشاره نمود (محسنی، ۱۳۹۰: ۱۳۸).

اطفال، همواره بزرگسالان نیستند و این عمل از ناحیه اطفال هم‌سن و سال، به‌ویژه اطفال بزرگ‌تر نیز قابل ارتکاب است. از آنجایی که اطفالی که در سوءاستفاده‌های هرزه‌نگاری حضور دارند، بیشتر به‌عنوان بزه‌دیده از جرم مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مقررات بین‌المللی که ایران به برخی از آن‌ها ملحق گردیده، هرزه‌نگاری اطفال عملی مذموم و جرم تلقی گردیده است و از اطفال در قبال این عمل مذموم به نوعی حمایت شده است که در قسمت‌های بعدی توضیح خواهیم داد.

۳-۲- تعرض به سلامت جسمی و روانی

اطفال به‌عنوان آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه به‌نحو جدی در معرض انواع بزه‌دیدگی و صدمات جبران‌ناپذیر جسمی، روانی، اجتماعی و ... قرار دارند، به‌ویژه با رشد روزافزون فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در عصر حاضر، بیش از هر زمان دیگر در معرض خطر قرار گرفته‌اند. ما در محیط‌های متفاوت اینترنتی، شاهد ترکیب‌های متفاوتی از ویژگی‌های منحصر به‌فرد در دنیای مجازی هستیم که منجر به کیفیت روان‌شناختی متمایز از این محیط‌ها می‌شود و می‌توان این ویژگی‌ها را به‌عنوان مؤلفه‌های بنیادین، مدلی مفهومی برای روان‌شناسی فضای مجازی در نظر گرفت که از مهم‌ترین ویژگی‌ها می‌توان به (کاهش حواس، ادراک‌های دگرگون‌شده، هویت انعطاف‌پذیر، کاراکتر و تحریک حسی، تغییر در محیط، تعامل با محیط و تعامل با دیگران) اشاره کرد و باتوجه به همین ویژگی‌هاست که کودکان حالت‌های متنوع و متفاوت ذهنی را در فضای مجازی تجربه می‌کنند. در فضای مجازی باتوجه به وجود ارتباط قوی که بین کاربران وجود دارد، این امکان را به افراد می‌دهد تا اقدام به ایجاد دنیایی کنند که افراد بتوانند در جایگاه افراد دیگر هویت‌یابی شوند، در این میان کودکان داده‌ها و آمار شخصیتی خود را که این همه دچار تغییر می‌شوند، از طریق سایت‌های مجازی در اختیار کاربران قرار می‌دهند که این عمل به نوعی سبب از خود بیگانگی و از دست‌دادن هویت کودک می‌شود و این کودکان دیگر نمی‌توانند شخصیت پایداری را در دنیای واقعی برای خود تعریف نمایند و در گمنامی زندگی واقعی سردرگم شده و دچار نوعی هویت‌های چندگانه می‌شوند.

۳- حمایت‌های کیفری اسناد بین‌المللی از اطفال در فضای مجازی

اسناد بین‌المللی، از جمله کنوانسیون‌ها، اعلامیه‌ها و قطع‌نامه‌هایی در راستای الگوبخشی به کشورهای جهان در جهت پیشگیری از بزهدکاری و بزهدیدگی اطفال تدوین شده‌اند. کنوانسیون حقوق کودک مهم‌ترین سندی است که اکثر کشورهای جهان به آن ملحق شده‌اند. همچنین اصلی‌ترین منبع بین‌المللی در حمایت از حقوق کودکان به‌شمار می‌آید. علاوه بر کنوانسیون حقوق کودک، پروتکول الحاقی به این کنوانسیون، کنوانسیون جرایم سایبر و همچنین سایر اسنادی که حمایت‌های کیفری را نسبت به اطفال بیان داشته‌اند را در زیر مورد بحث و بررسی قرار خواهیم داد.

۳-۱- کنوانسیون جهانی حقوق کودک ۱۹۸۹

کودکان به‌لحاظ آسیب‌پذیریشان همواره در منظر جوامع بین‌المللی و سازمان ملل متحد مورد حمایت‌های ویژه و افتراقی قرار گرفته‌اند. کنوانسیون حقوق کودک اصلی‌ترین منبع بین‌المللی در حمایت از حقوق کودکان است که در راستای تحقق اصول و موازین حقوق بشر تدوین و تصویب شده، نخستین سند بین‌المللی است که به‌صورت لازم‌الاجرا مطرح شده و در ابعاد گوناگون به حقوق کودکان توجه کرده و با سازوکارهایی، دولت را مؤظف کرده است به تعهدات خود در قبال آن‌ها وفادار باشند. کنوانسیون شامل یک مقدمه و ۵۴ ماده در سه بخش است: ۴۱ ماده در بخش اول، ۴ ماده در بخش دوم و ۹ ماده در بخش سوم تنظیم شده است. ایران نیز به‌موجب ماده واحده الحاق اجازه دولت جمهوری اسلامی ایران در اسفند ۱۳۷۲ به کنوانسیون حقوق کودک پیوسته است.

از نظر این کنوانسیون، یک کودک انسانی است که سن ۱۸ سالگی را هنوز تمام نکرده است، مگر این‌که سن بلوغ از نظر حقوق جاری در کشورهای مربوطه زودتر تعیین شود، لذا ابتدا لازم است بخشی از بحث را به بررسی مصادیق حقوق حمایت‌شده کودکان در کنوانسیون حقوق کودک اختصاص دهیم.

مطابق بند ۱ ماده ۶ هر کودکی حق زندگی دارد و این حق مادرزادی اوست که از طرف همه حکومت‌های عضو

کنوانسیون به رسمیت شناخته شود. ادامه حیات و رشد کودک از طرف حکومت‌های امضاکننده این کنوانسیون به‌طور کامل، تضمین می‌شود. در توضیح این بند باید بگوییم که کودکان به‌عنوان آسیب‌پذیرترین قشر جامعه همواره با قرارگرفتن در بسترهای نامناسب، بیشترین خسارت‌ها را متحمل می‌شوند که به‌واسطه آن حق زندگی کردن از آن‌ها سلب می‌شود. در فضای مجازی، افراد، کودکان را به ارتکاب جرایم منافی عفت، استعمال مواد مخدر، خودکشی و انحرافات جنسی ترغیب و تحریک می‌کنند و موجب می‌شود تا زندگی اطفال در شرایط سخت و خاصی قرار گیرد و وضعیت زندگی آن‌ها را با خطرات جبران‌ناپذیر مواجه کند. از طرف دیگر با بهره‌برداری و تشویق و وادارنمودن کودکان برای قرارگرفتن در بستر سوءاستفاده جنسی باعث ورود صدمه‌های جسمی، آسیب‌های روانی و اجتماعی به اطفال می‌شود که مجموع این اعمال در فضای سایبر حق زندگی کردن را برای اطفال با چالش جدی روبه‌رو می‌کند. بنابراین به رسمیت‌شناختن حق ذاتی هر کودک برای زندگی و بقا مورد حمایت کنوانسیون قرار گرفته و باید از هرگونه صدمه و آسیب و سوءاستفاده و غفلت حمایت شود و حق برخورداری از رشد همه‌جانبه و هماهنگ را داشته باشد (عبادی، ۱۳۸۳: ۳۳۰).

کنوانسیون حقوق کودک همچنین تضمین ایجاد حداکثر امکانات برای بقا و پیشرفت کودکان را به‌عهده کشورهای عضو نهاده است. مطابق بند ۲ ماده ۶، ادامه حیات و رشد کودک از طرف حکومت‌های امضاکننده این پیمان‌نامه به‌طور کامل تضمین می‌شود، ولی با ظهور اینترنت و حرکت شتابدار آن جنبه‌های مختلفی از زندگی کودکان و نوجوانان تحت تأثیر قرار گرفته است. امروزه، جوانان بیشترین سهم را در استفاده از اینترنت دارند و این فضای مجازی متقابلاً بر جوانان تأثیرات مثبت و منفی می‌گذارد. با گسترش بازی‌های الکترونیکی و سرگرمی‌های اینترنتی در بین قشر جوان، آن‌ها بیشتر اوقات خود را با این امور سپری می‌کنند که علاوه بر تحریک و تحریص انگیزه‌های نوجوانان، آن‌ها را از ادامه دادن به امور زندگی و پیشرفت باز می‌دارد. کودکان ساعت‌ها در اینترنت بازی می‌کنند، وب‌گردی می‌کنند، به وب‌سایت‌های غیراخلاقی سر می‌کشند، مطالب غیراخلاقی و یا خشونت‌آمیز را در رایانه

که ناظر بر محروم کردن اطفال از حق دسترسی به اطلاعات و اخبار مفید می‌باشد. از جمله فیلترهای نابجای برخی سایت‌ها از دسترسی کودکان و یا نوع نگارش محتوا به‌شکلی است که کودک را از درک و فهم اطلاعات مفید برای خود محروم می‌سازد. از طرفی برنامه‌های غیراخلاقی در زمینه پورنوگرافی، رواج خشونت، تمایل داشتن به روابط جنسی با کودکان وجود دارد که زیان‌آور است و در این راستا دولت‌های عضو باید حمایت از کودکان را در مقابل این آثار زیانبار و همچنین به حذف برنامه‌های غیراخلاقی در کل رسانه‌ها برای همه افراد اعم از کودک و بزرگسال را در دستور کار خود قرار دهند.

از حقوق دیگری که برای کودکان به رسمیت شناخته شده، حق کودک در آزادی عقیده، وجدان و مذهب است. ماده ۱۴ کنوانسیون حقوق کودک بیان می‌دارد که حکومت‌ها حق آزادی فکر، اندیشه و مذهب را برای کودک محترم می‌شمارند و والدین و سرپرستان کودک، موظف به هدایت کودک در جهت اعمال این حقوق شده‌اند و تنها طبق محدودیت‌هایی که در قانون تصریح شده و برای حفظ امنیت، نظم و سلامت و اخلاقیات عمومی لازم است، محدود می‌شود. مفهوم حق آزادی، فکر، عقیده و مذهب کودک این است که کودک به‌طور نامعقولی تحت فشار برای اجرای بعضی از شعار مذهبی قرار نگیرد و به او فرصت داده شود با ارشاد از ناحیه والدین خود به‌نحوی پرورش یابد که پس از رسیدن به سن بلوغ، آزادانه به عقیده و ایمانی پایبند گردد. نظر و عقیده کودکان حتی برای امور بسیار ساده و مشخص کمتر معتبر دانسته می‌شود، ولی در فضای سایبر، فعالان سایبر با بیان شبهات مسموم موجب انحراف عقیدتی در کودکان می‌شوند. آن‌ها به انتشار مطالب و داستان و یک‌سری مسائلی که می‌تواند ایمان و اعتقاد کودک و نوجوان و همچنین اخلاق او را مورد تزلزل و خدشه قرار دهد، می‌پردازند و زمینه انحراف آن‌ها را فراهم می‌کنند. از این‌رو والدین باید با راهنمایی، کودکان خود را در رابطه با اجرای این حق در مراحل مختلف سنی کودک وظایف و حقوق خود را ایفا کنند (آبروشن، ۱۳۸۶: ۸۲).

یکی از مسائل بسیار مهمی که متأسفانه کمتر رعایت می‌کنیم، احترام گذاشتن به حریم خصوصی کودکان است. همان‌طور که

خود ذخیره می‌کنند، در این صورت فرد وابسته به فضای مجازی، در دنیای غیرواقعی زندگی خود را می‌گذراند و در مدت زمان مستمر گوشه‌گیر و منزوی می‌شوند، مجموع این سرگرمی‌های لغو و بیهوده کودکان را از پیشرفت بازمی‌دارد (صادقیان، ۱۳۸۴: ۲۰).

حقوق دیگری که کنوانسیون حقوق کودک به آن اشاره می‌کند، حق دسترسی آزاد به اطلاعات و دانستن کودک است، هرچند اصل کنوانسیون به آزادی مدنی و مشارکت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کودکان اشاره نموده است، ولی مطابق ماده ۱۳، کودک دارای حق آزادی، ابراز عقیده و اظهار نظر به‌صورت شفاهی یا کتبی می‌باشد و محدودیت‌های تعیین شده در این‌گونه موارد بایستی بر اساس قانون باشد. همچنین این حق در ماده ۱۷ کنوانسیون مورد توجه قرار گرفته است و بیان می‌دارد که کنوانسیون باتوجه به نقش رسانه‌های گروهی و تأثیر آن بر اندیشه کودکان تأکید می‌نماید که اطلاعات و مطالب از منابع کودکان، بایستی در راستای اعتلای رفاه اجتماعی، معنوی و اخلاقی و بهداشتی جسمی کودکان باشد و کشورها موظفند نسبت به انتشار کتاب‌های مناسب برای کودکان اقدام نموده و درخصوص آموزش زبان به کودک که به گروه‌های اقلیت و قومی تعلق دارند، اقدام نمایند و از کودکان در برابر اطلاعات زیان‌بار حمایت به‌عمل آورند. در ایران استفاده از ماهواره و تجهیزات ماهواره‌ای به‌موجب قانون ممنوعیت به‌کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، جرم بوده و به مانند دسترسی آزاد به فضای مجازی و اینترنت، باتوجه به فیلترینگ شدید و غیرقابل انکار موجود و سرعت پایین اینترنت و ایجاد موانع دولتی در سر راه دسترسی به اطلاعات مربوطه، دارای موانع جدی، مستمر و مؤثری در راه تحقق این هدف و اصل بین‌المللی مربوط به حقوق کودک می‌باشد. بند ۲ ماده ۱۳ و همچنین قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و سایر مقررات مربوط به رسانه‌ها و مطبوعات مقرر داشته‌اند هر شخصی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن‌که به‌موجب قانون، منع شده باشد یا این‌که اطلاعات خواسته شده مربوط به حریم خصوصی اشخاص باشد. به‌طور کلی باید بگوییم منعی برای محروم کردن کودکان بر دریافت اطلاعات وجود ندارد، ولی یک‌سری محدودیت‌های سایبری وجود دارد

به‌طور خاص در کنوانسیون مورد حمایت قرار گرفته است (نقدی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۷۸).

امروزه اینترنت جایگاه ویژه‌ای میان خانواده‌ها و همچنین در ساختار زندگی آن‌ها پیدا کرده است و یکی از زمینه‌های اصلی در بروز مشکلات خانوادگی و اصولاً نارضایتی از زندگی مشترک، فضای مجازی است. با این وجود ماده ۲۰ کنوانسیون حقوق کودک بر حق تعامل با خانواده اشاره کرده است. در واقع یکی از بزرگ‌ترین مسائل اجتماعی که جوامع امروزی به آن مبتلا می‌باشند، ضعف بنیاد خانواده است که به‌صورت ناهنجاری‌های اجتماعی بروز می‌کند و خانواده و سلامت آن را در معرض خطر قرار می‌دهد. این امر باعث شده که ارتباطات خانوادگی دستخوش تغییر شوند و مدت تعامل افراد خانواده با یکدیگر را کاهش دهد. سطح توقع از زندگی‌های مشترک را به‌خصوص در میان نسل جوان بالا ببرد. همچنین کشمکش‌های جدیدی را در خانواده ایجاد می‌کند و در این میان نوجوانان در پیوند عاطفی و درک متقابل با سایر اعضای خانواده دچار مشکل می‌شوند و احساس تنهایی، افسردگی و بی‌تفاوتی کرده و از کانون خانواده دور می‌شوند و تمام جنبه‌های فرهنگی و حیات اجتماعی را با چالش روبه‌رو می‌کند.

خشونت جسمی و روحی یکی از عوامل تخریب شخصیت کودکان است و به‌لحاظ آسیب‌پذیر بودن آن‌ها تأثیرات منفی بر کودکان باقی می‌گذارد، در نتیجه ویژگی‌های روانی، جسمی و آسیب‌های وارده بر کودکان به‌لحاظ ضعف جسمی آن‌ها ایجاد می‌کند تا به‌طور جداگانه مورد حمایت قرار گیرند. هر کودکی دارای روحیه و نیاز خاصی است، لذا در تمام اقدامات اجرایی و عملی باید متناسب با شخصیت و درجه آسیب با او برخورد کرد. این کودکان همواره به‌دلیل زنده‌بودن این عمل از دید و توجه مردم پنهان می‌مانند و به مرور زمان منزوی و گوشه‌گیر می‌شوند، بنابراین آن‌ها نیاز به تحصیل، حمایت قانونی، حضور در میان دوستان و به‌خصوص خانواده را دارند و جبران این نیاز و آسیب‌هایی که بر جسم و روح آن‌ها وارد شده، بسیار مشکل بوده است. از این رو ماده ۱۹ مقرر می‌دارد که «هر نوع اعمال خشونت جسمی و روحی، آسیب‌رسانی یا سوءاستفاده، بی‌توجهی یا سهل‌انگاری، بدرفتاری یا استشه‌ار از جمله سوءاستفاده جنسی، به‌طور کلی منع شده است.» بنابراین کشورهای طرف معاهده متعهد

قبلاً گفتیم کودک به‌عنوان فرد انسان نیاز به حمایت‌های قانونی، از جمله حق بر حریم خصوصی دارد و این حق به‌طور خاص در ماده ۱۶ کنوانسیون مورد حمایت قرار گرفته است. مطابق ماده ۱۶ این کنوانسیون محدوده شخصی و خصوصی هیچ کودکی قابل تعرض نیست. این محدوده که شامل همه جوانب مربوط به امور خانوادگی، مسکونی، حیثیتی و مکاتبات شخصی است، نباید به‌طور عمد یا غیرقانونی آسیب ببیند. برخورداری از حمایت قانونی در مقابل چنین آسیب‌هایی، حق کودک است. همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم، دخالت و ملاحظات غیرقانونی و خودسرانه و هتک حرمت در امور خصوصی و خانوادگی و حتی مکاتبات کودک منع شده است و حتی از دولت‌ها درخواست شده است که در برابر این‌گونه اعمال، ضمانت اجرایی تعیین کنند. براساس این ماده، ورود به حریم خصوصی کودک به‌طور غیرقانونی منع شده است، بنابراین مداخلاتی که توسط کشورها صورت می‌پذیرد تنها در صورتی ممکن است که بر پایه قانون باشد و ورود به حریم خصوصی اطلاعات و ارتباطات کودک باید در حد ضرورت صورت گیرد و نحوه ورود نیز باید با حفظ کرامت انسانی او باشد. همچنین کنوانسیون حقوق کودک، دولت‌ها را از امکان نقض حریم خصوصی کودک توسط قانون به‌طور غیرضروری و به‌گونه‌ای که با اهداف کنوانسیون هم‌سو نباشد، منع می‌کند، زیرا حریم خصوصی با آزادی و استقلال کودک و همچنین بر تعیین سرنوشت او ارتباط دارد که زمینه را برای رشد و تکامل شخصی‌اش فراهم می‌کند، ولی متأسفانه در سال‌های اخیر، تحولات تکنولوژیکی، تحصیل، ضبط و ذخیره انبوهی از اطلاعات مربوط به کودکان را میسر ساخته است که آن‌ها را با خطرات جدی روبه‌رو می‌کند. بنابراین صیانت از حریم خصوصی کودکان و حفظ حریم خصوصی از طریق حفظ محرمانه‌بودن اطلاعات و محدودیت افشای اطلاعات امری ضروری است. علاوه‌بر این ماده ۱۳ کنوانسیون با پذیرش حق کودک بر آزادی و ابراز عقیده، این حق را شامل آزادی در جستجو، دریافت و رساندن اطلاعات و عقاید از هر نوع می‌داند. همچنین ماده ۱۴ کنوانسیون نیز حق آزادی فکر و عقیده و مذهب را برای کودک مقرر نموده است. با این وصف باید گفت، در واقع حریم خصوصی کودک در قلمرو اطلاعات و عقیده

برنامه‌هایی برای جلوگیری از این امر در سیستم آموزشی توجه کرد.

جهت حمایت از کودکان در مقابل تمام سوءاستفاده و استثمارهای جنسی نیز در اعلامیه حقوق کودک از دولت‌ها خواسته شده که تمهیداتی علیه فحشا، پورنوگرافی و سوءاستفاده جنسی اتخاذ نمایند. از این رو ماده ۳۴ کنوانسیون حقوق کودک مقرر می‌دارد که حکومت‌های عضو پیمان، خود را موظف می‌دانند که کودک را در مقابل هرگونه استثمار سکسی و سوءاستفاده جنسی حمایت کنند. حکومت‌ها برای این منظور دست به اقداماتی در سطح داخل و خارج از کشور می‌زنند تا:

۱- کودکان به روابط جنسی غیرقانونی و یا اجباری کشانده نشوند؛ ۲- کودکان در زمینه فاحشه‌گری مورد استفاده قرار نگیرند؛ ۳- از کودکان در پورنوگرافی و نمایش‌های سکسی استفاده نشود.

همچنین این ماده در این راستا بیان می‌دارد که کشورهای عضو، متعهد می‌شوند از کودک در برابر کلیه اشکال بهره‌کشی و سوءاستفاده‌های جنسی حمایت کنند. بدین منظور، کشورهای عضو به‌ویژه کلیه اقدامات مقتضی ملی، دوجانبه و چندجانبه را به‌عمل خواهند آورد تا از موارد زیر جلوگیری شود:

۱- اغوا یا وادار کردن کودک به پرداختن هرگونه فعالیت جنسی غیرقانونی؛ ۲- استفاده استثمارگرانه از کودکان در فحشا یا دیگر اعمال جنسی غیرقانونی؛ ۳- استفاده استثمارگرانه از کودکان در نمایش‌ها یا مطالب مبتذل (پورنوگرافیک).

ماده مذکور به برخی از اشکال خشونت‌آمیز علیه کودکان اشاره نموده است، بدون این که تعریف مشخصی ارائه داده باشد. این ماده ضمن تأکید بر جنبه‌های جهانی انواع خاصی از استثمار جنسی اطفال، دولت‌ها را مکلف می‌داند که با اتخاذ کلیه تدابیر مناسب، به‌ویژه اقدامات ملی، دوجانبه و چندجانبه مبادرت خواهند کرد تا از سوءاستفاده استثمارگرانه از کودکان در نمایش‌ها و تصاویر قبیحه (پورنو) جلوگیری شود. کمیته حقوق کودک نیز از تغییر قوانین کشورها در جهت جنایت شمردن

شده‌اند که اقدام‌های قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر همه اشکال رفتار سهل‌انگارانه با آن‌ها را به‌عمل آورند و این اقدامات حمایتی حکومت‌ها همراه با اجرای روش‌ها و برنامه‌های اجتماعی است که برای کشف و پیشگیری از این جرایم نسبت به کودک مؤثر می‌باشد. همچنین درمان آسیب وارده بر کودک و کمک به والدین و یا سرپرست در رابطه با سوءاستفاده‌های ذکرشده برعهده حکومت‌ها نهاده شده است. بنابراین کودکانی که در موقعیت‌های سوءاستفاده قرار گرفته‌اند، نیاز به اقدامات حمایتی دارند تا بهبودی روانی و فیزیکی آن‌ها مجدداً بازگردد و بتوانند وارد اجتماع شوند (زمانی درمزاری و آبروشن، ۱۳۸۶: ۷).

کودکان به‌دلیل این که آگاهی و قوه لازم را در خصوص خطرات و آثار سوءتولید و توزیع مواد مخدر ندارند و توسط بزرگسالان مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند، علاوه بر این در معرض مورد سوءاستفاده جنسی هم واقع می‌شوند که در واقع نوعی تهدید جهانی برای آنان محسوب می‌شود و موجب می‌شود که آسیب‌های جدی و دائمی برای آن‌ها ایجاد شود. کودکانی که در تولید و توزیع مواد مخدر نقش دارند، بیشتر در معرض استفاده غیرمجاز از مواد مخدر قرار می‌گیرند. ماده ۳۳ کنوانسیون حقوق کودک به حمایت از کودکان در مقابل مواد مخدر بیان می‌دارد: «حکومت‌ها تمامی اقدامات مناسب همراه استفاده از امکانات قانونی، اداری، اجتماعی و آموزشی را به‌عمل می‌آورند تا کودک را بر علیه موادی که مطابق اسناد بین‌المللی به‌عنوان مواد اعتیادآور و مخدر شناخته شده‌اند، حمایت نمایند و از به‌کارگیری غیرمجاز کودکان در تولید و یا توزیع این مواد جلوگیری می‌کنند.» اقدامات انجام‌شده توسط دولت‌ها شامل اقدامات آموزشی، اجرایی، اجتماعی و قانونی است. در واقع ماده ۳۳ هم بر جنبه حمایت و هم بر جنبه پیشگیرانه تأکید می‌کند. کمیته حقوق کودک از دولت‌ها خواسته است همه اقدامات پذیرفته‌شده را که در مبارزه با سوءاستفاده از مواد مخدر اتخاذ کرده‌اند را نشان دهند. همچنین حمایت‌های لازم از کودکان را در جلوگیری از استفاده کودکان در تولید و توزیع این مواد به‌عمل آورند. با استفاده از شرایط این ماده باید به توسعه بیشتر سیستم‌ها برای جمع‌آوری اطلاعات معتبر درباره به‌کارگیری غیرمجاز کودکان در تولید و توزیع مواد مخدر و همچنین ایجاد

استفاده از هرزه‌نگاری اطفال، همچون تولید و پخش آن‌ها، استقبال می‌نماید (بیگی، ۱۳۸۸: ۲۳۲).

ماده ۳۶ کنوانسیون حقوق کودک بیان می‌دارد که: «کشورهای طرف کنوانسیون، از کودکان در برابر تمام اشکال استثمار که هریک از جنبه‌های رفاه کودکان را به‌مخاطره اندازد، حمایت خواهند کرد.» این اطلاق موارد بهره‌کشی مانند سوءاستفاده از کودکان در اینترنت را تحت شمول قرار می‌دهد. دقت در موارد فوق نشان می‌دهد که سوءاستفاده و استثمار از کودکان در شکل‌های مختلف تا به این حد مورد توجه تدوین‌کنندگان کنوانسیون بوده است که مواد متعددی را بدان اختصاص داده‌اند. واقعیت این است که استثمار کودکان از دو جنبه صورت می‌گیرد: ۱- ارضا غرایز جنسی و کسب درآمد؛ ۲- استفاده از نیروی کار کودک برای کسب درآمد.

درجهت مقابله با این سوءاستفاده‌ها، دولت‌ها با اتخاذ تدابیر قانونی و اجرایی باید از حقوق کودکان حمایت کرده و به حداقل برسانند (نقدی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۴۲).

لازم است بخشی از بحث را به پیش‌بینی تشریفات شکلی و امور اجرایی که برای تضمین حمایت از حقوق کودکان لحاظ شده، اختصاص دهیم. درواقع یک‌سری از مکانیزم‌های اجرایی و تشریفات است که برای تضمین حمایت از حقوق لحاظ شده است که مختصراً به موارد مربوطه آن می‌پردازیم. طبق بندهای سه‌گانه ماده ۳ کنوانسیون حقوق کودک، در انجام هر اقدامی که به‌نوعی به کودک مربوط می‌شود، چه در بخش عمومی و خصوصی، اداری و غیراداری، و یا هر بخش دیگری، رعایت نفع و تأمین سلامت کودک بر سایر مسائل تقدم دارد. همچنین حکومت‌های عضو کنوانسیون موظف‌اند با رعایت حقوق والدین و یا سرپرست، از کودکان حمایت نموده و اقدامات لازم حقوقی و قانونی را به‌عمل آورند. حکومت‌های عضو، اطمینان می‌دهند که ارگان‌ها و نهادهای مسؤول حمایت کودک، دارای استانداردهای تعیین‌شده مربوط به تعداد و تخصص نیروی شاغل و تکنیک موجود در مؤسسات هستند و به‌ویژه، در زمینه ایمنی و بهداشت کنترل کافی وجود دارد و مطابق ماده ۴ کنوانسیون، حکومت‌های عضو کنوانسیون، اقدام‌های ضروری و مناسب قانونی، اداری و ... را به‌عمل می‌آورند تا حقوق

پذیرفته‌شده در این عهدنامه را اجرا نمایند. حکومت‌ها برای تحقق مفاد این عهدنامه، باتوجه به حقوق و اوضاع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، تا آخرین حد ممکن از تمامی منابع موجود ملی خود و درصورت نیاز، بین‌المللی استفاده می‌کنند. علاوه‌بر این حق آزادی عقیده کودک در ماده ۱۲ تأکید شده است و مطابق بند ۲ همین ماده به کودک امکان داده می‌شود که در دادگاه‌ها و در تمام مراحل قانونی، مستقیم یا با کمک وکیل و یا نهاد مسؤول و مناسب دیگر، مطابق قوانین موجود، محاکمه شود. ماده ۱۶ کنوانسیون با بیان این‌که محدوده شخصی و خصوصی هیچ کودکی قابل تعرض نیست و شاید به‌طور عمد یا غیرقانونی آسیب ببیند، برخورداری از حمایت قانونی در مقابل چنین آسیب‌هایی را حق کودک می‌داند. همچنین در ماده ۱۷ کنوانسیون، کشورهای طرف کنوانسیون، جهت ارتقای سطح فرهنگ و آگاهی‌های سالم کودک، به‌ویژه از طریق رسانه‌های گروهی، دسترسی کودک به اطلاعات و مطالب، از منابع گوناگون ملی و بین‌المللی، خصوصاً مواردی را که مربوط به اعتلای رفاه اجتماعی، معنوی یا اخلاقی و بهداشت جسمی و روحی می‌شود، تضمین کنند. علاوه‌بر این، هر نوع اعمال خشونت جسمی و روحی، آسیب‌رسانی یا سوءاستفاده، بی‌توجهی یا سهل‌انگاری، بدرفتاری یا استتهار، ازجمله سوءاستفاده جنسی به‌طور کلی منع شده است و اقدامات حمایتی کشورهای عضو از طرق مختلف قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی در ماده ۱۹ کنوانسیون مورد تأکید قرار گرفته است. سوءاستفاده از کودکان درجهت تولید، توزیع و مصرف مواد مخدر و محرک در ماده ۳۳ کنوانسیون ممنوع اعلام شده و از کشورهای عضو خواسته شده که تمهیداتی را درجهت جلوگیری از چنین اعمالی مقرر نمایند. همچنین حکومت‌های عضو پیمان، در ماده ۳۴ خود را موظف می‌دانند که کودک را در مقابل هرگونه استثمار سکسی و سوءاستفاده جنسی حمایت کنند (زمانی‌درمزاری، ۱۳۸۹: ۱۵).

۲-۳- حمایت‌های پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک در سال ۱۹۹۳ نماینده دائم کوبا در سازمان ملل متحد، نظر مجمع عمومی را به وضعیت نامطلوب کودکانی که مورد سوءاستفاده جنسی - تجاری قرار گرفته و به فحشا کشیده می‌شوند، جلب نمود. بنا به پیشنهاد این دولت و براساس

به هرزه‌نگاری کودک در اینترنت و دیگر فناوری‌های در حال گسترش و با یادآوری کنفرانس بین‌المللی مبارزه با هرزه‌نگاری کودک در اینترنت (وین ۱۳۷۸ شمسی برابر با ۱۹۹۹ میلادی) و به‌ویژه بیانیه پایانی آن، که خواستار آن شده که تولید، توزیع، صدور، انتقال، ورود، تملک ارادی و تبلیغ هرزه‌نگاری کودک در سطح جهانی جرم محسوب گردیده و بر اهمیت کاری و مشارکت نزدیک‌تر میان دولت‌ها و صنعت اینترنت تأکید نموده است.

طبق ماده ۱ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک، کشورهای عضو، فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان را به‌گونه‌ای که در این پروتکل پیش‌بینی شده است، ممنوع خواهند ساخت. از نظر این پروتکل فروش کودکان به هرگونه عمل یا معامله‌ای اطلاق می‌شود که به‌وسیله آن، کودک توسط شخص یا گروهی از اشخاص به‌منظور سودجویی یا هر منظوری به دیگری انتقال داده شود.^۱ همچنین فحشای کودک، به استفاده از کودک در فعالیتهای جنسی به‌منظور سودجویی یا هر منظور دیگری اطلاق می‌شود.^۲ علاوه بر این مطابق این پروتکل هرزه‌نگاری کودک به هرگونه نمایش کودک درگیر در فعالیتهای واقعی یا مشابه‌سازی شده آشکار جنسی، با هر وسیله یا هرگونه نمایش اندام جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی اطلاق می‌شود.^۳ بنابراین اسناد بین‌المللی با جرم‌انگاری رفتارهایی که به سلامت فردی و اجتماعی کودکان در ابعاد جسمی، روحی و روانی آسیب وارد می‌کنند و یا آن‌ها را در معرض آسیب‌های جدی قرار می‌دهد، به حمایت کیفی ویژه اطفال در برابر مخرب‌ترین رفتارها دست زده است.

مطابق بند ۱ ماده ۳ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک هر کشور عضو حداقل از تحت پوشش قرار گرفتن کامل اقدامات و فعالیتهای، از جمله تهیه و توزیع، انتشار، واردات، صادرات، عرضه و فروش یا داشتن مطالب هرزه‌نگاری (به‌معنای نمایش از هر طریق که در آن کودک یا به‌صورت واقعی و یا مجازی مشغول فعالیتهای بارز جنسی باشند و یا آلت تناسلی کودک برای مقاصد جنسی به نمایش گذاشته

قطع‌نامه کمیسیون حقوق بشر یک گروه کاری تخصصی تشکیل شد و ماحصل این گروه، پیش‌نویس پروتکلی بود که در اجلاس ۴۸ مجمع عمومی طی قطع‌نامه‌ای تحت عنوان «ضرورت اتخاذ اقدامات مؤثر بین‌المللی برای پیشگیری از فروش، فحشا و پورنوگرافی» به تصویب رسید. در این پروتکل بر ضرورت همکاری همه‌جانبه دولت‌ها جهت جلوگیری از تجارت جنسی و فحشا تأکید شد و اعلام شد که کودکان قربانی جنسی نباید مجرم تلقی شوند. این پروتکل در سال ۲۰۰۰ طی قطع‌نامه‌ای به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید و در سال ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شد و شامل یک مقدمه در ۱۱ پاراگراف و ۱۷ ماده می‌باشد. بنابراین پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودکان در مورد خرید و فروش، فحشا و پورنوگرافی کودکان از مهم‌ترین اسنادی است که در زمینه مقابله با استثمار جنسی تدوین شده است (نقدی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۴۴).

از تدابیری که در اسناد بین‌المللی و به‌ویژه پروتکل الحاقی پیمان‌نامه حقوق کودک درباره خرید و فروش، خودفروشی و هرزه‌نگاری کودکان مصوب ۲۰۰۰ پیش‌بینی گردیده، تلاش در جهت از میان بردن عوامل شکل‌گیری شنیع‌ترین انواع کودک‌آزاری می‌باشد. به‌موجب مقدمه این پروتکل (به‌منظور تسهیل از میان بردن خرید و فروش، خودفروشی و هرزه‌نگاری کودکان باید به اتخاذ یک رویکرد جامع برای مقابله با عوامل مؤثر آن، از جمله عقب‌افتادگی، فقر، تبعیض اقتصادی، ساختار نابرابر اجتماعی - اقتصادی، خانواده‌های از هم پاشیده، کمبود آموزش، مهاجرت روستایی - شهری، تبعیض جنسیتی، رفتارهای جنسی غیرمسئولانه بزرگسالان، رفتارهای سنتی زبان‌آور، درگیری مسلحانه و قاچاق کودکان پرداخت) (ایروانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲۴). با توجه به این که جهت دستیابی بیشتر به اهداف کنوانسیون حقوق کودک و اجرای مفاد آن، به‌ویژه مواد ۱، ۱۱، ۲۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵ و ۳۶ اصلاح است، اقداماتی را که کشورهای عضو به‌منظور تضمین حمایت از کودک در باب فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان اتخاذ می‌نمایند، توسعه یابد. همچنین با نگرانی از دسترسی رو به رشد

^۱ - بند «الف» ماده ۲ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک

^۲ - بند «ب» ماده ۲ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک

^۳ - بند «ج» ماده ۲ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک

در مورد پورنوگرافی در محیط سایبر قبل از تصویب کنوانسیون جرایم محیط سایبر، مقررهای وجود نداشت، ولی با تصویب این کنوانسیون در سال ۲۰۰۱، ماده نهم به جرایم مرتبط با هرزه‌نگاری کودکان اختصاص یافت. کنوانسیون جرایم سایبر با تصویب کنوانسیون حاضر برای جلوگیری از اقدامات علیه محرمانگی، تمامیت و دسترس‌پذیری سیستم‌های رایانه‌ای و سوءاستفاده از این سیستم‌ها، شبکه‌ها و داده‌ها ضرورت دارد و با امعان نظر به کنوانسیون سازمان ملل راجع به حقوق کودک و کنوانسیون سازمان بین‌المللی کار راجع به بدترین اشکال کار کودکان موافقت شده است. همچنین تولید، عرضه، توزیع یا انتقال و همچنین مالکیت محتوای هرزه‌نگاری کودکان در سیستم رایانه‌ای یا وسایل ذخیره داده جرم تلقی می‌شود. همین‌طور در این قانون نیز وسیله ارتکاب جرم، سیستم رایانه‌ای مطرح شده است، پیش‌نویس کنوانسیون جرایم سایبر کرایم^۲ شورای اروپا مقرر می‌دارد:

پورنوگرافی کودک شامل موضوعات و مواد پورنوگرافی می‌شود که تصویر و تجسمی به‌طور دیداری از یک کودک تحریک و تشویق شده ارائه می‌کند؛ تصاویر واقعی نشان‌دهنده کودک تشویق و تحریک شده به رفتار صریح جنسی (عاملی، ۱۳۹۱: ۴۷۶).

همان‌طور که گفتیم، ماده ۹ کنوانسیون جرایم سایبر درباره هرزه‌نگاری کودکان است و تقویت تدابیر حمایتی از کودکان را دنبال می‌کند که شامل حمایت از آن‌ها در برابر بهره‌کشی جنسی با روزآمد کردن قوانین جزایی جهت منع مؤثرتر به‌کارگیری سیستم‌های رایانه‌ای برای ارتکاب جرایم جنسی علیه کودکان می‌شود. این ماده در پاسخ به نگرانی سران کشورها و دولت‌های شورای اروپا که در دومین اجلاس آن‌ها (استراسبورگ، ۱۰ و ۱۱ اکتبر ۱۹۹۷) در برنامه اقدامشان (موضوع III.4) ابراز شد، تدوین شده و با روند بین‌المللی ممنوعیت هرزه‌نگاری کودکان هماهنگ است، کم‌این‌که پروتکل اختیاری اخیر کنوانسیون سازمان ملل درباره حقوق کودک درباره خرید و فروش، روسپیگری و هرزه‌نگاری و همچنین ابتکار عمل اخیر کمیسیون اروپا درباره مبارزه با

شود). به‌موجب حقوق جزایی یا کیفری خویش اطمینان حاصل خواهد نمود، خواه این جرایم در سطح داخلی یا فراملی یا برمبنای فردی یا سازمان‌یافته صورت گرفته باشد. همچنین مطابق بند ۱ ماده ۸ کشورهای عضو به‌منظور حمایت از حقوق و منافع کودکان قربانی اعمال ممنوع‌شده به‌موجب این پروتکل در تمامی مراحل رسیدگی کیفری، اقدامات مقتضی، از جمله به رسمیت‌شناختن آسیب‌پذیری کودکان قربانی و تصویب تشریفات به‌منظور شناسایی نیازهای خاص ایشان، آگاه‌نمودن کودکان قربانی از حقوق، نقش و حوزه عمل ایشان، فراهم‌نمودن خدمات حمایتی مقتضی برای کودکان قربانی در تمامی مراحل رسیدگی حقوقی، در صورت اقتضای حمایت از امور خصوصی و هویت کودکان قربانی و همچنین تأمین امنیت برای کودکان قربانی، خانواده‌ها و شهود ایشان در برابر ارباب و انتقام‌گیری را به‌عمل خواهند آورد. علاوه بر این کشورهای عضو همکاری بین‌المللی را به‌منظور کمک به کودکان قربانی جهت بهبود جسمی و روحی، سازگاری مجدد اجتماعی و بازگشت به موطن خویش، ارتقا خواهند بخشید. همچنین به‌منظور رسیدگی به دلایل اصلی مؤثر بر آسیب‌پذیری کودکان نسبت به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان و توریسم جنسی کودک، مانند فقر و توسعه‌نیافتگی، ارتقا خواهند بخشید. کشورهای عضو به‌منظور اقدام در چنین وضعیتی، کمک‌های مالی و فنی یا دیگر مساعدت‌ها را از طریق برنامه‌های چندجانبه، منطقه‌ای، دوجانبه یا دیگر برنامه‌های موجود فراهم خواهند نمود^۱، بدین ترتیب دبیر کل سازمان ملل متحد نسخه تصدیق‌شده این پروتکل را برای کلیه کشورهای عضو کنوانسیون و تمامی کشورهایی که کنوانسیون را امضا کرده‌اند، ارسال خواهند کرد و این پروتکل برای امضای هر کشوری که عضو کنوانسیون است یا آن را به امضا رسانده است، مفتوح است. مطابق ماده ۱۱، مفاد این پروتکل تأثیری بر مقرراتی که در جهت تحقق حقوق کودک مؤثرند و ممکن است جزء موارد زیر باشند، نخواهد داشت: ۱- قوانین کشور عضو؛ ۲- حقوق بین‌الملل لازم‌الاجرا در آن کشور.

۳-۳- کنوانسیون جرایم سایبر

^۲- Cyber Crime

^۱- ماده ۱۰ پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک

- در اختیارداشتن هرزه‌نگاری کودکان در سیستم رایانه‌ای یا رسانه ذخیره ساز داده رایانه‌ای؛

تصاحب هرزه‌نگاری کودکان در یک سیستم رایانه‌ای یا بر روی حامل داده، نظیر یک دیسکت یا لوح فشرده، در بند ۱(ث) جرم‌انگاری شده است. تصاحب هرزه‌نگاری کودکان، درخواست آن را دوچندان می‌کند. یک راه حل مؤثر جهت محدود کردن تولید هرزه‌نگاری کودکان، اتصاف پیامدهای کیفی به رفتار هریک از شرکت‌کنندگان در زنجیره تولید تا تصاحب آن است.

۲- در راستای اهداف مندرج در بند ۱، «هرزه‌نگاری کودکان» شامل موارد مستهجنی می‌شود که موضوعات ذیل را به تصویر می‌کشد:

- صغیری که در حال ارتکاب آشکار عمل جنسی است؛

- شخصی که در ظاهر یک صغیر، در حال ارتکاب آشکار عمل جنسی است؛

- تصاویر واقع‌گرایانه‌ای که نشان می‌دهند یک صغیر در حال ارتکاب آشکار عمل صریح جنسی است؛ مفهوم «محتوای هرزه‌نگاری» در بند ۲، براساس معیارهای ملی مربوط به طبقه‌بندی محتویات وقیح، مغایر با اخلاقیات عمومی یا مفاسد مشابه تعیین می‌شود. بنابراین ممکن است محتوایی که ارزش هنری، پزشکی، علمی یا مشابه آن دارد، هرزه‌نگاری به‌شمار نیاید. توصیف دیداری، شامل داده‌های ذخیره‌شده بر روی دیسک رایانه‌ای یا سایر ابزارهای ذخیره‌ساز الکترونیکی می‌شود که قابلیت تبدیل به تصاویر دیداری را دارند (جلالی فراهانی، ۱۳۸۹: ۴۱).

در هر سه مورد بند ۲، منافع قانونی حمایت‌شده تفاوت جزئی با یکدیگر دارند. بند ۲(الف) به شکل مستقیم‌تری بر حمایت از کودکان در برابر سوءاستفاده تأکید دارد. هدف بندهای ۲(ب) و ۲(پ)، حمایت از کودکان در برابر رفتارهایی است که لزوماً آسیبی به «کودک» به تصویر کشیده‌شده وارد نمی‌آید، زیرا ممکن است کودک واقعی نباشد، اما برای تشویق یا فریب کودکان برای شرکت در چنین اعمالی به کار می‌روند و به این ترتیب، بخشی از خرده‌فرهنگ سوءاستفاده از کودکان را تشکیل می‌دهند.

بهره‌کشی جنسی و هرزه‌نگاری تأکید دارند. این ماده ابعاد مختلف تولید الکترونیکی، تصرف و توزیع هرزه‌نگاری کودکان را جرم‌انگاری می‌کند (جلالی فراهانی، ۱۳۸۹: ۴۰).

۱- هریک از اعضا باید به‌گونه‌ای اقدام به وضع قوانین و سایر تدابیر کنند که در صورت لزوم براساس حقوق داخلی خود، اقدامات عمدی و بدون حق ذیل را جرم‌انگاری کنند:

- تولید هرزه‌نگاری کودکان به قصد توزیع به‌وسیله سیستم رایانه‌ای؛

- ارائه یا در دسترس قراردادن هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای.

طبق بند ۱(ب) «ارائه» هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای را جرم دانسته است. هدف از به‌کارگیری این واژه، دربرگرفتن تحریک دیگران به دریافت هرزه‌نگاری کودکان است. این نوع بیان حاکی است که ارائه‌دهنده می‌تواند به‌طور فعالانه محتوا را ارائه کند. هدف از آوردن «در دسترس قراردادن» این است که قراردادن برخط هرزه‌نگاری کودکان جهت استفاده دیگران را دربر گیرد، مانند ایجاد سایت‌های هرزه‌نگاری کودکان. همچنین هدف این بند دربرگرفتن ایجاد یا گردآوری فرایوندها به سایت‌های هرزه‌نگاری کودکان جهت تسهیل دسترسی به آن‌هاست.

- توزیع یا انتقال هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای؛

بند ۱(پ)، توزیع یا انتقال هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای را جرم می‌داند. «توزیع» به‌معنای پخش فعالانه محتوای است. ارسال هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای به دیگری، مشمول «انتقال» می‌شود.

- تدارک هرزه‌نگاری کودکان به‌وسیله سیستم رایانه‌ای برای خود یا دیگری؛

منظور از «فراهم‌آوردن» برای خود یا دیگری مندرج در بند ۱(ت)، دریافت فعالانه هرزه‌نگاری کودکان با عملی مانند پیاده‌کردن آن است.

سرزمین‌هایی که تابع این کشورها هستند، تضمین کنند، در ۳۰ ماده به ذکر مصادیق حقوق حمایت‌شده از افراد به‌خصوص کودکان پرداخته است.

این اعلامیه بیان داشته است که تمامی انسان‌ها با کرامت و حقوق یکسان به دنیا می‌آیند و همگی از موهبت عقل و وجدان برخوردارند^۱، بهره‌مندی از تابعیت (ملیت) حق هر کسی است و هیچ‌کس حق تغییر و سلب تابعیت از او را ندارد^۲. هرکس بدون هیچ‌گونه تمایزی از هر حیث (نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، مذهب و ...) از حقوق و آزادی‌هایی که در این اعلامیه برشمرده شده است، برخوردار است^۳. همچنین هرکس حق حمایت، آزادی و برخورداری از امنیت شخصی را دارد^۴ و داشتن آزادی عقیده بدون مداخله و آزادی در جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و عقاید از طریق هر نوع رسانه‌ای بدون در نظر گرفتن مرزها حق هر بشری است^۵ و هیچ‌کس نباید در معرض مداخله خودسرانه در زندگی شخصی، خانواده، خانه یا مکاتبات خود قرار گیرد و یا این‌که شرف و آبروی او مورد تعرض قرار گیرد. هرکس حق دارد که از حمایت قانون در برابر چنین مداخله‌ها و تعرض‌هایی برخوردار گردد^۶. ماده ۲۵ به‌صورت اختصاصی‌تر به بحث کودک و بهره‌مندی آنان از حمایت‌های ذکرشده در اعلامیه جهانی حقوق بشر پرداخته است. مطابق بند ۱ این ماده، هرکس حق دارد از سطح معیشتی کافی برای سلامتی و رفاه خود و خانواده‌اش بهره‌مند گردد و حق دارد به هنگام بیماری، بیکاری، از کارافتادگی یا فقدان وسیله، امرار معاش و گذران زندگی که خارج از اختیار وی است، تأمین گردد. همچنین این حق در بند ۲ همین ماده شامل مادران و کودکان هم شده است، مادران و کودکان حق دارند از مراقبت‌ها و کمک‌های ویژه برخوردار شوند. در ماده ۳۰ مقرر شده است که هیچ‌یک از مفاد این اعلامیه نباید به‌گونه‌ای تفسیر شود که برای دولت، گروه یا شخصی حقی قائل شود که به‌موجب آن بتواند به اقدامی در جهت پایمال کردن هریک از حقوق و آزادی‌های مورد اشاره در این اعلامیه دست یازد.

۳- در راستای اهداف بند ۲، «واژه صغیر» شامل تمام افراد زیر ۱۸ سال می‌شود. با این حال اعضا می‌توانند محدودیت سنی کمتری را که البته نباید کمتر از ۱۶ سال باشد، مقرر دارند. این ماده فهرستی از انواع مختلف اقدامات غیرقانونی مربوط به هرزه‌نگاری کودکان را ارائه می‌دهد و همان‌طور که در مواد ۲ تا ۸ آمده، اعضا موظفند عملی که «از روی عمد» ارتکاب می‌یابد را جرم‌نگاری کنند. مطابق این معیار، شخص مسؤؤل نیست، مگر این‌که قصد ارائه، در دسترس قراردادن توزیع، ارسال، تولید یا تصاحب هرزه‌نگاری کودکان را داشته باشد (جلالی فراهانی، ۱۳۸۹: ۴۴).

۴- اعضا می‌توانند حق عدم اجرای تمام یا از بند ۱(ت)، ۱(ث)، ۲(ب) و ۲(پ) را برای خود محفوظ دارند.

بند ۴ به اعضا اجازه می‌دهد تا درباره بندهای ۱(ت)، «ث» و بندهای ۲(ب) و «پ» حق شرط اعمال کنند. این حق می‌تواند به‌طور جزئی یا کلی اعمال شود. چنین شرط‌هایی باید در زمان تسلیم اسناد تنفیذ، پذیرش، تصویب یا الحاق طبق ماده ۴۲ به دبیر کل شورای اروپا اعلام شود.

۳-۴- سایر اسناد بین‌المللی

در پایان به بررسی برخی از اسناد بین‌المللی دیگر که به حمایت از اطفال پرداخته‌اند، مختصراً اشاره می‌کنیم.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد، سه سال پس از تأسیس سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر را تصویب کرد و اعلامیه جهانی حقوق بشر که هدف آن برقراری تضمین حقوق و آزادی‌های برابر برای همه مردم بود در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ به تصویب رسید. اعلامیه جهانی حقوق بشر با بیان این امر که نهادهای اجتماعی مفاد این اعلامیه را پیوسته در نظر داشته باشند و تلاش کنند تا با تدریس و آموزش آن احترام به این حقوق و آزادی‌ها را تشویق کرده و با اتخاذ تدابیر گام‌به‌گام در سطح ملی و بین‌المللی، شناسایی و اجرای کارآمد و رعایت این حقوق را هم در میان مردم کشورهای عضو و نیز مردم

^۴- ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر

^۵- ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر

^۶- ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر

^۱- ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر

^۲- ماده ۱۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر

^۳- ماده ۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر

بنابراین هر متهم نابالغ و نوجوانی این حق را دارد که در دادگاه ویژه‌ای به اتهام او رسیدگی و در صورت بازداشت یا محکومیت در محلی جدا از متهمان یا محکومان بزرگسال نگهداری شود.

نتیجه‌گیری

بزه‌دیدگی اطفال عاملی است که طفل را در معرض بزه‌دیده بودن مکرر و همچنین بزهکاری در آینده قرار می‌دهد. با توجه به رابطه موجود بین بزه‌دیدگی و بزهکاری طفل، مبارزه با بزه‌دیدگی می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از بزه‌دیدگی ایفا نماید. با پیشرفت روزافزون علوم فناوری، جرایم علیه کودکان در فضای مجازی رشد چشم‌گیری داشته است. تعرض به حریم خصوصی، بهره‌برداری و استثمار جنسی و تعرض به سلامت جسمی و روانی حوزه بزه‌دیدگی اطفال در فضای مجازی را تشکیل می‌دهد.

حمایت‌های تقنینی در دو سطح ملی و فراملی قابل تصور است و اسناد بین‌المللی به قشر اطفال، به‌عنوان بزه‌دیدگان بالقوه توجه خاصی نموده‌اند و به اتخاذ سیاست‌های کیفری افتراقی در این خصوص پرداخته‌اند. اسناد بین‌المللی، از جمله کنوانسیون‌ها، اعلامیه‌ها و قطع‌نامه‌های در راستای الگو بخشی به کشورهای جهان در جهت پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان تدوین شده‌اند.

کنوانسیون حقوق کودک به‌عنوان اصلی‌ترین منبع بین‌المللی در حمایت از حقوق کودکان به‌شمار می‌رود و به تمامی مصادیق حقوق کودکان در این کنوانسیون اشاره شده است. در پی آن پروتکل الحاقی به این کنوانسیون و کنوانسیون جرایم سایر حمایت‌هایی نسبت به اطفال مزبور داشته‌اند.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

یکی دیگر از اسنادی که در واقع اصول اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ را در خصوص حقوق مدنی و سیاسی، دوباره اعلام می‌کند و دولت‌های طرف آن را متعهد می‌سازد تا در جهت تحقق این اصول دست به اقدام بزنند، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است که توسط مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۶۶ میلادی با یک مقدمه و ۵۳ ماده به تصویب رسید و در سال ۱۹۷۶ لازم‌الاجرا گردیده است. دولت ایران نیز در تاریخ ۱۳۵۴/۰۲/۱۷ طی «قانون اجازه الحاق دولت ایران به میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» به این میثاق ملحق شده است. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی همانند سایر اسناد بین‌المللی، حق زندگی را از حقوق ذاتی شخص انسان دانسته‌اند و این حق باید به‌موجب قانون حمایت شود. هیچ بشری را نمی‌توان خودسرانه (بدون مجوز) از زندگی محروم کرد.^۱ همچنین حق حریم خصوصی مورد حمایت قرار گرفته است و هرکس در مقابل این‌گونه مداخلات یا تعرض‌ها از حمایت قانونی برخوردار می‌گردد.^۲ علاوه بر این حق آزادی فکر، وجدان و مذهب در این میثاق بیان شده است و مقرر می‌دارد که هیچ شخص نباید در داشتن یا قبول یک مذهب مورد آزاره واقع شود و این آزادی را نمی‌توان تابع محدودیت‌هایی نمود، مگر به‌موجب قانونی که پیش‌بینی شده باشد.^۳ بند ۴ ماده ۱۸ دولت‌های طرف این میثاق را متعهد می‌کند که آزادی والدین و برحسب مورد سرپرستان قانونی کودکان را در تأمین آموزش مذهبی و اخلاقی کودکان مطابق معتقدات خودشان محترم بشمارند. این میثاق همچنین به حقوق کودکان هم توجه داشته است و در ماده ۲۴ بیان می‌دارد که: «هر کودکی بدون هیچ‌گونه تبعیض از حیث نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب و ... از تدابیر حمایتی که به اقتضای وضع صغیربودنش از طرف خانواده او و جامعه و حکومت کشور او باید به‌عمل آید، برخوردار گردد.» ماده ۱۰ میثاق با بیان این امر که کلیه افراد که از آزادی خود محروم شده‌اند و باید با انسانیت و احترام به حیثیت ذاتی شخص انسان رفتار کرد، در بند ۲ مقرر می‌دارد که: «صغار متهم باید از بزرگسالان جدا بوده و باید در اسرع اوقات ممکن در مورد آنان اتخاذ تصمیم بشود و تابع نظامی متناسب با سن و وضع قانونی‌شان باشند»^۴.

^۱ - ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

^۲ - ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

^۳ - ماده ۱۸ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

^۴ - بند ۳ ماده ۱۰ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

- جلالی فراهانی، امیر حسین (۱۳۸۹). *کنوانسیون جرایم سایبر و پروتکل الحاقی آن*. تهران: نشر خرسندی.

- رحمدل، منصور (۱۳۸۴). «حق انسان بر حریم خصوصی». *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، ۷۰: ۱۴۶-۱۱۹.

- زمانی درفراری، بی‌نام (۱۳۸۹). *پروتکل الحاقی کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان*. بی‌جا: واحد مطالعات حقوق و حقوق بین‌الملل مؤسسه حقوقی و بین‌المللی زمانی.

- زینالی، امیرحمزه (۱۳۸۸). *ابعاد حقوقی و جرم‌شناسی حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض*. تهران: روزنامه رسمی.

- ستارزاده، داوود (۱۳۸۶). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن». *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی*، ۱۴: ۱۲۰-۱۴۲.

- شکری، رضا (۱۳۸۲). *قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی*. چاپ دوم، تهران: نشر مهاجر.

- عاملی، سعیدرضا و حسنی، حسین (۱۳۹۱). «آسیب‌ها و ناهنجاری‌های فضای مجازی: مطالعه تطبیقی سیاستگذاری‌های بین‌المللی». *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، ۱۷: ۱-۳۰.

- فریبرز، الهام (۱۳۹۰). «سیر تحول قوانین مرتبط با جرایم رایانه‌ای در ایران و جهان». *فصلنامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن*، ۲۷: ۱۵۷-۱۸۵.

- محسنی، فرید (۱۳۸۸). *حمایت کیفری از حریم خصوصی در زمینه اطلاعات (مطالعه تطبیقی در فقه امامیه، حقوق کیفری ایران و ایالات متحده آمریکا)*. پایان‌نامه، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

- محسنی، فرید (۱۳۹۰). «سهم کودکان و نوجوانان از حمایت کیفری در فضای مجازی و حقیقی آموزه‌های حقوق کیفری». *دانشگاه علوم اسلامی رضوی*، ۸(۱): ۱۳۷-۱۷۰.

- معین، محمد (۱۳۷۵). *فرهنگ فارسی*. تهران: امیرکبیر.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله به صورت مشترک توسط نویسندگان انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- اسدی، لیلا سادات (۱۳۸۶). «بررسی مفهوم کودک با رویکردی به حوزه کیفر» *ندای صادق*، ۴۵: ۳۴-۵۸.

- امیرارجمند، اردشیر (۱۳۸۱). *مجموعه اسناد بین‌المللی حقوق بشر*. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

- آبروشن، هوشنگ (۱۳۸۶). *کودک آزاری و کنوانسیون حقوق کودک*. تهران: نشر آریان.

- آریان‌پور کاشانی، عباس و آریان‌پور کاشانی، منوچهر (۱۳۸۳). *فرهنگ فشرده انگلیسی به فارسی*. چاپ دوازدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.

- آقایی‌نیا، حسین و عابدی، رسول (۱۳۹۱). «تحلیل مقارنه‌ای میان «قانون جرایم رایانه‌ای» و «قانون سمعی بصری»». *فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی*، ۵۹: ۱۳-۵۲.

- پورقهرمانی، بابک (۱۳۸۸). «نگاهی به کنوانسیون حقوق کودک و مباحثی پیرامون آن». *فصلنامه رواق اندیشه*، ۲۸: ۶۷-۸۴.

- توجهی، عبدالعلی (۱۳۸۳). *اندیشه حمایت از بزه‌دیدگان و جایگاه آن در گستره جهانی و سیاست جنایی تقنینی ایران*. تهران: نشر سمت.

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۸). *ترمیمولوژی حقوق*. چاپ بیست و دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۹). *بسیط در ترمینولوژی حقوق*. چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.

- مهرپور، حسین (۱۳۸۳). نظام بین‌المللی حقوق بشر. تهران: اطلاعات.

- نقدی‌نژاد، مجتبی (۱۳۹۰). پیشگیری از بزهدیدگی اطفال در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی. چاپ دوم، تهران: انتشارات جنگل.

ب. منابع انگلیسی

- Carrington, K & Hearn, J (2003). Trafficking and the Sex Industry: from Impunity to Protection, Information, Analysis and Advice for the Parliament of Commonwealth of Australia.

- Davidson, L (2007). Bush Signs Hatch praises New Child Protection Act, in <http://desertnews.com/dn/view.html>. 2007.

- Malmir, M; Khachani Esfahani, M; Zarei, R & Kaviar, H (2004). "Victimized Children in Cyberspace Through Pornography". *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 7(2): 241-266.

- Marni, F (1999). "Internet and Child Victimization". At: <https://www.ojp.gov/ncjrs>.

- Russ, B (2003). First Report of the Governors Commission on Child Protection. NP, NP.